

**Skolelevers drogvanor
i Krokoms kommun
2012**

Dnr: LS/348/2013

Ansvarig: Ronny Weylandt, Folkhälsocentrum, Jämtlands läns landsting

Handläggare: Anna Werme, Folkhälsocentrum, Jämtlands läns landsting

www.jll.se/folkhalsa

Foto: Jörgen Wiklund/bildarkivet.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	5
1.1	ANDT-strategin	5
1.2	Styrdokument i Jämtlands län	6
2	SYFTE.....	6
3	METOD.....	7
3.1	Undersökningens upplägg och genomförande	7
3.2	Bortfall	7
3.3	Tolkning av resultat	8
3.4	Begränsningar	8
4	RESULTAT.....	8
4.1	Tobak.....	9
4.1.1	Rökning och snusning.....	9
4.1.2	Vill sluta med tobak.....	9
4.1.3	Vattenpipa	10
4.2	Alkohol	10
4.2.1	Alkoholkonsumenter och alkoholmängd	10
4.2.2	Typ av dryck	11
4.2.3	Problem i samband med alkohol	12
4.2.4	Bjuden hemma.....	12
4.3	Narkotika, dopning och spel	12
4.3.1	Narkotika	12
4.3.2	Dopning, sniffning/boffning och spel.....	13
4.4	Debutålder och tillgänglighet.....	14
4.4.1	Debutålder	14
4.4.2	Tillgänglighet	15
4.5	Riskuppfattning/Attityder	15
4.5.1	Elevernas riskuppfattning	15
4.5.2	Elevernas uppfattning om föräldrar/vårdnadshavares attityder	18
4.6	Sambandsanalyser mellan olika droger – i länet	19
5	DISKUSSION MED BEHOVSANALYS.....	22
5.1	Tobak.....	22
5.2	Alkohol	23

5.3	Narkotika och sniffning	23
5.4	Attityder	24
5.5	Samband	25
5.6	Särskilt angelägna områden	25
6	LITTERATURFÖRTECKNING	26

1 INLEDNING

Denna rapport baseras på resultat från enkätundersökningen 'Skolelevs drogvanor 2012' och redovisar ett nuläge över drogvanor i årskurs 9 i Krokoms kommun. Rapporten bidrar även med en behovsanalys med förslag på prioriterade områden för fortsatt drogförebyggande arbete.

1.1 ANDT-strategin

I Sverige har beräkningar gjorts av några olika riskfaktors betydelse för den samlade sjukdomsburden i landet (www.andt-strategin.info). Dessa beräkningar visar att alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) grovt räknat står för ungefär 15 procent av den totala sjukdomsburden för män och cirka 9 procent för kvinnor. Hänsyn har då inte tagits till effekterna av ett ökat blandmissbruk. Bakom dessa siffror finns stora problem och lidande för de individer som brukar eller missbrukar ovannämnda droger samt för människor i deras omgivning och sjukdomsburden innebär även stora kostnader för samhället.

I mars 2011 antog riksdagen propositionen 'En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken' (Regeringen, 2011). Strategin anger mål, inriktning och prioriteringar för samhällets insatser inom ANDT-området under åren 2011–2015 och innefattar bland annat tillgänglighetsbegränsning, tillsyn samt lokalt förebyggande verksamhet. Genom strategin vill regeringen skapa långsiktighet, samverka mellan aktörer i samhället och betona det gemensamma ansvaret. I strategin presenteras det övergripande målet för ANDT-politiken: *ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk.*

Målet innebär:

- nolltolerans mot narkotika och dopning
- att minska allt tobaksbruk och förhindra att minderåriga börjar använda tobak
- att förhindra all skadlig alkoholkonsumtion bland annat genom att minska konsumtionen och skadliga dryckesvanor.

Strategin innehåller även sju långsiktiga mål, varav ett är särskilt aktuellt i samband med denna drogvanundersökning. Mål 3 uttrycker att *antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel eller debuterar tidigt med alkohol eller tobak ska successivt minska*. Under detta mål finns ett antal prioriterade mål formulerade:

- minska nyrekrytering till narkotika- och dopningsmissbruk
- utveckla metoder för att barn och ungdomar inte ska börja använda tobaksprodukter
- ökad användning av befintliga verksamma metoder för att skjuta upp alkoholdebuten och minska den skadliga alkoholkonsumtionen
- en hälsofrämjande skola
- ett ökat deltagande av föräldrar, idéburna organisationer och näringsliv i det förebyggande arbetet

1.2 Styrdokument i Jämtlands län

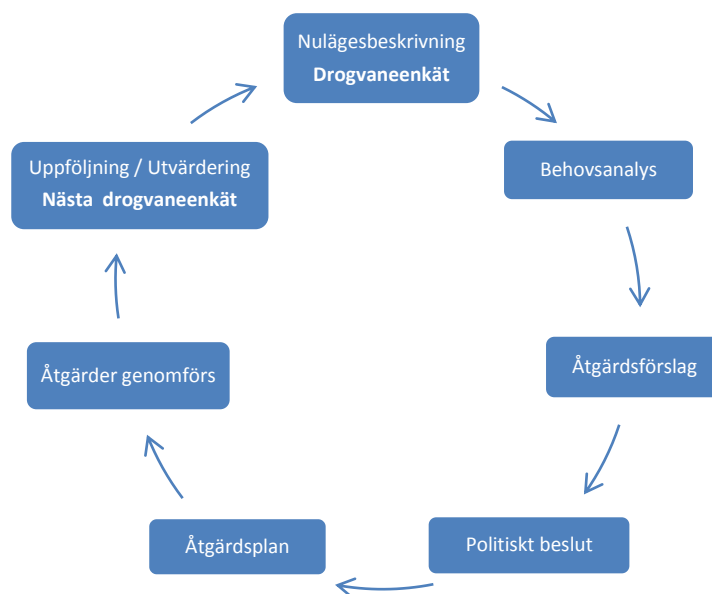
I Jämtlands län pågår sedan 2006 en aktiv mobilisering mot alkohol, narkotika, dopning, tobak och brottslighet, som går under namnet 'Mobilisering mot droger' (Mobilisering mot droger , 2013). Arbetet sker i bred samverkan mellan olika aktörer i samhället. Ett syfte med mobiliseringen är att ge barn och unga i länet en bra start i livet med tillgång till miljöer fria från alkohol, tobak och narkotika. I programförklaringen för 2013 uttrycks att arbetet ska ske genom att påverka attityder, föräldrastöd, riktade insatser samt att begränsa tillgängligheten.

Även den gemensamma folkhälsopolicyn i Jämtlands län 2011-2015, 'Vår hälsa – länets möjlighet', betonar vikten av samverkan mellan aktörer och att särskilt fokusera på barn och ungdomar. Att skapa trygga uppväxtvillkor för länets barn och unga är ett av policyns fyra utvecklingsområden.

2 SYFTE

Syftet med föreliggande rapport är att fungera som ett trovärdigt underlag för diskussion bland politiker och verksamhetsföreträdare på kommunal och regional nivå, men också inom förenings- och näringsliv. Syftet med rapporten är vidare att:

- ge en nulägesanalys om drogvanesituationen i årskurs 9 i Krokoms kommun
- ge stöd för att fatta beslut och göra prioriteringar gällande förebyggande åtgärder inom ANDT-området (figur 1)
- ge förutsättningar för samverkan kring skolelevs hälsa
- stimulera vilja till fördjupad kunskap

Figur 1. Arbetsprocess där drogvaneundersökningen utgör en viktig del i form av kartläggning av nuläget samt som verktyg vid uppföljning/utvärdering.

3 METOD

3.1 Undersökningens upplägg och genomförande

Varje år genomför Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) enkätundersökningen 'Skolelevers drogvanor' på ett riksrepresentativt urval av eleverna i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Sverige. År 2012 beslutades länsgemensamt om att genomföra drogvaneenkäten som en totalundersökning i Jämtlands län, vilket innebär att alla elever i nämnda årskurser i länet erbjöds delta. Resultaten baseras således inte enbart på ett urval av eleverna och kan därmed bidra till en mer tillförlitlig bild av drogsituationen bland elever i Krokoms kommun och i Jämtlands län. Fortsatta totalundersökningar i länet är planerade att genomföras vart tredje år.

Enkäten¹, som innefattar 61 frågor om tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel samt några bakgrundsfrågor, besvarades under vecka 11-14 2012. Eleverna besvarade enkäten i klassrummen under skrivningsliknande förhållanden och för att deras anonymitet skulle vara skyddad fick de själva stoppa formuläret i ett kuvert som de sedan klistrade igen.

Processen kring enkätundersökningen i Jämtlands län har samordnats av Folkhälsocentrum, Jämtlands läns landsting, som också bearbetat materialet. Arbetet har skett i nära samarbete med länets kommuner, Länsstyrelsen Jämtlands län samt Regionförbundet Jämtlands län. Gemensamma workshops och analysträffar har genomförts där resultaten har diskuterats och problematiserats och slutligen resulterat i ett antal förslag på särskilt angelägna områden för länet och för respektive kommun att lägga fokus på i sitt arbete.

3.2 Bortfall

Ett problem i samband med enkätundersökningar är bortfallet, d.v.s. de personer som skulle ha besvarat formuläret men som av olika skäl inte deltog i undersökningen. I denna drogvaneundersökning finns två typer av bortfall, där den ena typen utgörs av de klasser som av olika skäl inte deltog i undersökningen och den andra typen utgörs av de elever som var frånvarande i samband med datainsamlingen. I årskurs 9 i Krokoms kommun deltog 7 av 8 klasser i undersökningen. Bortfallet bland eleverna i de klasser som deltog var 14 procent och tre enkätformulär plockades bort eftersom de av CAN bedömts vara skämtsamt eller överdrivet ifyllda. Totalt² bearbetades 103 enkäter i årskurs 9 (54 pojkar och 48 flickor).

I gymnasiet år 2 i Krokoms kommun deltog endast 4 av 6 klasser och antalet elever är därmed för litet för att redovisas i denna rapport, men dessa elevers svar ingår i resultaten i länsrapporten.

---

¹ Enkäten går att finna på www.jll.se/folkhalsa

² En elev i årskurs 9 valde att inte ange något svar på frågan 'Är du man eller kvinna?' och därför är totala antalet elever fler än antalet pojkar och flickor tillsammans.

3.3 Tolkning av resultat

I rapporten redovisas resultaten i stor utsträckning uppdelade efter kön men även för totala gruppen elever i årskurs 9. I de flesta figurer och tabeller redovisas andelar i procent beräknade på totalmaterialet, d.v.s. samtliga elever i årskurs 9. I dessa fall redovisas inga bastal för procentberäkningarna, utan antalet elever framgår i stycket ovan. Då procentberäkningarna endast avser en begränsad del av eleverna redovisas detta och i stor utsträckning även hur många individer den aktuella andelen motsvarar. I många fall avser procentberäkningarna ytterst få individer och resultaten bör tolkas med försiktighet då varje individ utgör en stor andel och får stort genomslag. Ofta redovisas även antalet elever i samband med procentandelen för att förtydliga detta.

Redovisningen avser samtliga elever som skulle ha besvarat respektive fråga. Detta innebär att andelen som hoppat över en fråga också ingår i totalen. Alla data redovisas avrundade till hela procenttal och på grund av detta kan det ibland förekomma att de sammanslagna andelarna inte blir exakt 100 procent.

Vissa uppgifter som presenteras i denna kommunrapport avser resultat på länsnivå och i dessa fall framgår detta i text eller diagram.

3.4 Begränsningar

Eleverna i länet har i redovisningen av denna enkätundersökning delats in utifrån skolkommun. Detta gör att svaren från de elever i gymnasiet år 2 som är folkbokförda i Krokoms kommun, men som går i gymnasiet på annan ort redovisas i respektive skolkommuns rapport samt i länsrapporten.

Då drogvanundersökningen anses innehålla etiskt känsliga uppgifter och syftar till att visa ungdomars drogvanor på gruppnivå, snarare än att peka ut enskilda individer, har etiska begränsningar och överväganden gjorts. Genomgående redovisas inte resultat på kommunnivå där antalet elever understiger fem individer.

Resultaten från riksundersökningen 2012 var vid skrivandet av denna rapport ännu inte publicerade och därför görs genomgående inga jämförelser med riket i denna rapport. I skrivande stund råder även ovisshet om jämförbarheten med resultaten från tidigare undersökningar, då det inför 2012 års undersökning gjordes en omfattande omarbetning av enkätformuläret. Senast en totalundersökning genomfördes i Jämtlands län var år 2008 och p.g.a. ovan nämnda omarbetning av enkätformuläret görs heller inga jämförelser mellan resultaten 2008 och 2012 i denna rapport.

4 RESULTAT

I följande avsnitt presenteras resultat från 2012 års undersökning i Krokoms kommun. Resultaten är indelade i teman/områden utifrån de olika drogvanorna, debut och tillgänglighet samt attityder och riskuppfattning.

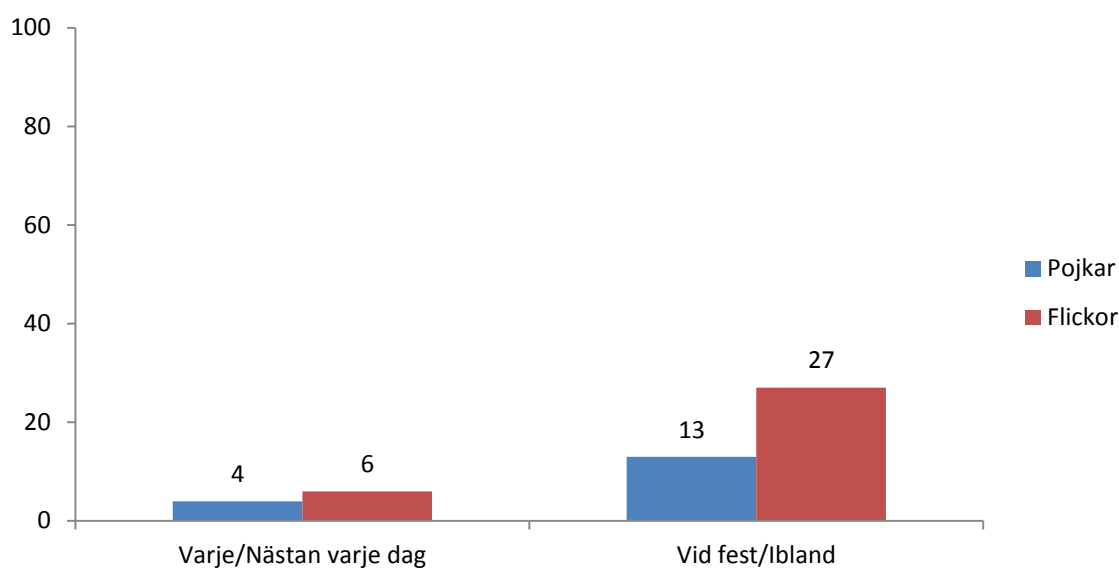

4.1 Tobak

4.1.1 Rökning och snusning

Bland kommunens elever i årskurs 9 uppger 25 procent att de röker (20 procent i länet). Hur ofta man röker ser olika ut och 5 procent uppger att de röker varje/nästan varje dag (8 procent i länet). I årskurs 9 röker flickor i högre utsträckning än pojkar (figur 2).

Frekvens rökning

Figur 2. Andel (i procent) som röker varje/nästan varje dag samt vid fest/ibland. Uppdelat efter kön.

I Krokoms kommun uppger 7 procent av niondeklassarna att de snusar, vilket är en betydligt lägre andel än i länet i stort (13 procent). Antalet elever som uppger att de snusar varje/nästan varje dag understiger fem individer och kan därför inte redovisas. Majoriteten av de som snusar är pojkar.

Om man ser till den totala tobakskonsumtionen, d.v.s. de som uppger att de röker och/eller snusar, är andelen 26 procent i årskurs 9. En betydligt högre andel flickor än pojkar uppger att de röker och/eller snusar, 33 procent respektive 19 procent. Vanligaste sättet att få tag på tobak är i årskurs 9 genom kompisar eller ”annan person”.

4.1.2 Vill sluta med tobak

I enkäten ställs även frågan om eleverna vill sluta med tobak och av dem som röker i årskurs 9 vill 19 procent (5 personer) sluta röka samt 42 procent (11 personer) sluta röka i framtiden. Resultat över andel elever som vill sluta snusa redovisas ej då antalet understiger fem individer.

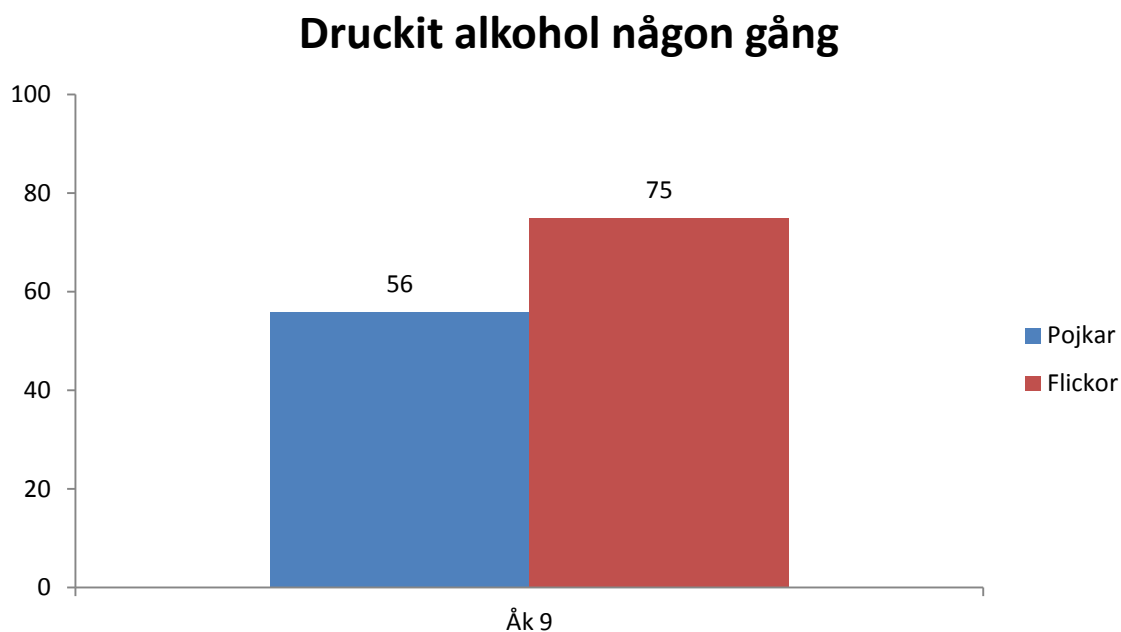
4.1.3 Vattenpipa

Sedan 2009 finns en fråga om vattenpipsrökning med i drogvanundersökningen. Bland niondeklassarna i Krokoms kommun uppger 39 procent (27 procent i länet) att de någon gång har rökt vattenpipa, 46 procent av flickorna och 32 procent av pojkarna.

4.2 Alkohol

4.2.1 Alkoholkonsumenter och alkoholmängd

I Krokoms kommun i årskurs 9 uppger 65 procent (67 personer) av eleverna att de någon gång har druckit alkohol. Flickorna uppger i högre utsträckning än pojkarna att de druckit alkohol (figur 3) och flickornas andel är även högre än bland flickor i länet totalt (65 procent).

Figur 3. Andel (i procent) som druckit alkohol någon gång. Uppdelat efter kön.

Det skiljer sig bland eleverna i hur ofta de dricker alkohol och hur mycket de dricker. Den genomsnittliga årliga alkoholkonsumtionen för elever i Krokoms kommun samt i länet redovisas i tabell A.

	Åk 9 Krokoms	Åk 9 Länet
Pojkar	1,47	2,23
Flickor	2,92	1,68
Totalt	2,22	1,96

Tabell A. Genomsnittlig årlig alkoholkonsumtion omräknad i antal liter 100 procentig alkohol. Uppdelat efter kön. Krokoms kommun och länet.

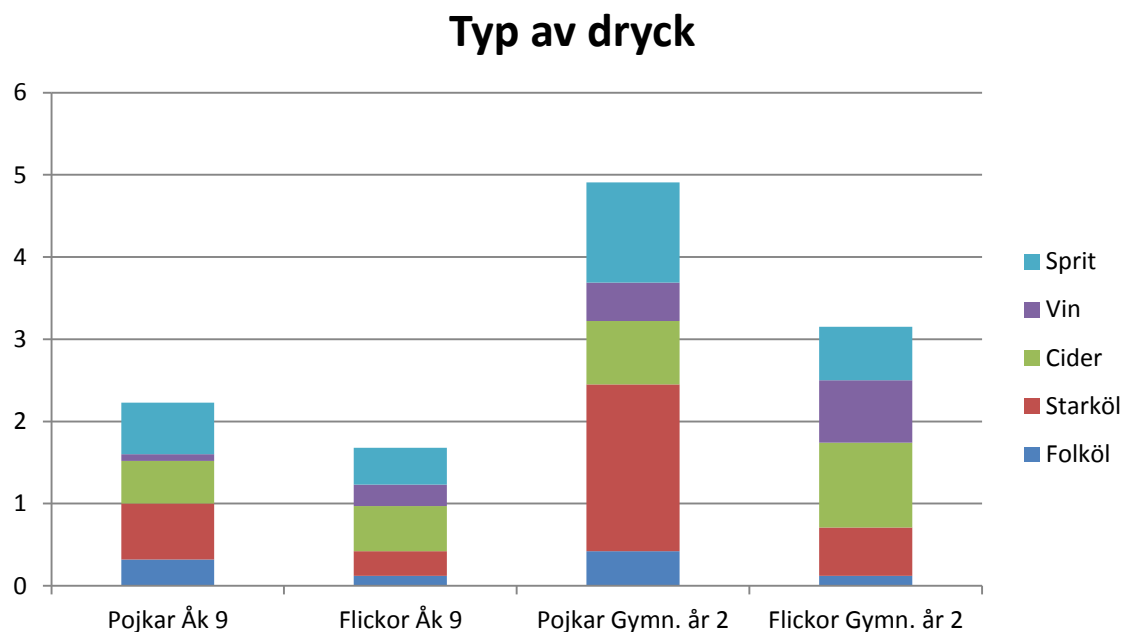
I årskurs 9 uppger 18 procent (15 procent i länet) av eleverna att de minst en gång i månaden under de senaste 12 månaderna druckit så mycket alkohol att de känt sig berusade. Andelen är betydligt högre bland flickor än bland pojkar, 23 procent respektive 11 procent. Andelen bland flickor i årskurs 9 i Krokoms kommun är även betydligt högre än andelen bland flickor i länet i stort (14 procent).

Vid en fråga i enkäten får eleverna ange hur ofta, under de senaste 12 månaderna, de vid ett och samma tillfälle druckit alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/starkcider eller 25 cl sprit eller en helflaska vin eller sex burkar folköl. Syftet med frågan är att mäta intensivkonsumtion av alkohol bland eleverna. I årskurs 9 intensivkonsumerar 12 procent alkohol någon gång i månaden eller oftare. Här är andelen flickor högre (15 procent) än andelen pojkar, vilken understiger fem individer. Andelen flickor i Krokoms kommun är även högre än andelen flickor i länet i stort, 10 procent.

Att vara storkonsument av alkohol definieras genom att man dricker 9 standardglas³ för flickor eller 14 standardglas för pojkar per vecka eller mer. I årskurs 9 kan 8 procent av eleverna, enligt detta mått, räknas som storkonsumenter av alkohol. Andelen flickor som är storkonsumenter är större än andelen pojkar.

4.2.2 Typ av dryck

Vad gäller vilken typ av alkohol som eleverna i årskurs 9 och gymnasiet årskurs 2 i länet dricker uppger de följande fördelning (figur 4):

Figur 4. Genomsnittlig årskonsumtion och typ av dryck omräknad i antal liter 100 procentig alkohol. Länet. Uppdelat efter årskurs och kön.

³ Ett standardglas innehåller 12 gram alkohol (ex. 4 cl starksprit 8 cl starkvin 12–15 cl vin 33 cl starköl 50 cl folköl) (www.can.se)

Pojkar uppger att de dricker öl och sprit i högre utsträckning än vad flickorna gör, medan flickorna i högre grad rapporterar konsumtion av vin och cider.

I årskurs 9 i Krokoms kommun uppger 17 procent att de druckit hembränt under de senaste 12 månaderna.

På frågan varifrån alkoholen kom senaste gången eleverna drack olika typer av alkoholhaltiga drycker uppger flest elever i årskurs 9 att alkoholen kom ifrån Systembolaget följt av att de inte vet varifrån alkoholen kom samt att den kom från affär.

4.2.3 Problem i samband med alkohol

I enkäten ställs en fråga som berör elevernas riskbeteende där de får ange om de under de senaste 12 månaderna råkat ut för en rad händelser i samband med att de druckit alkohol. De vanligaste riskerna man utsatt sig eller andra för är:

- haft oskyddat sex
- förstört saker eller kläder
- råkat i gräl
- kört moped, bil eller annat motorfordon
- tappat pengar eller andra värdesaker

Skillnad syns mellan pojkar och flickor avseende vilken typ av problem de uppger att de råkat ut för i samband med alkoholkonsumtion. Flickorna rapporterar i högre grad än pojkarna att de varit inblandade i ovanstående problem i samband med alkohol, förutom att köra motorfordon där andelen pojkar är högre.

4.2.4 Bjuden hemma

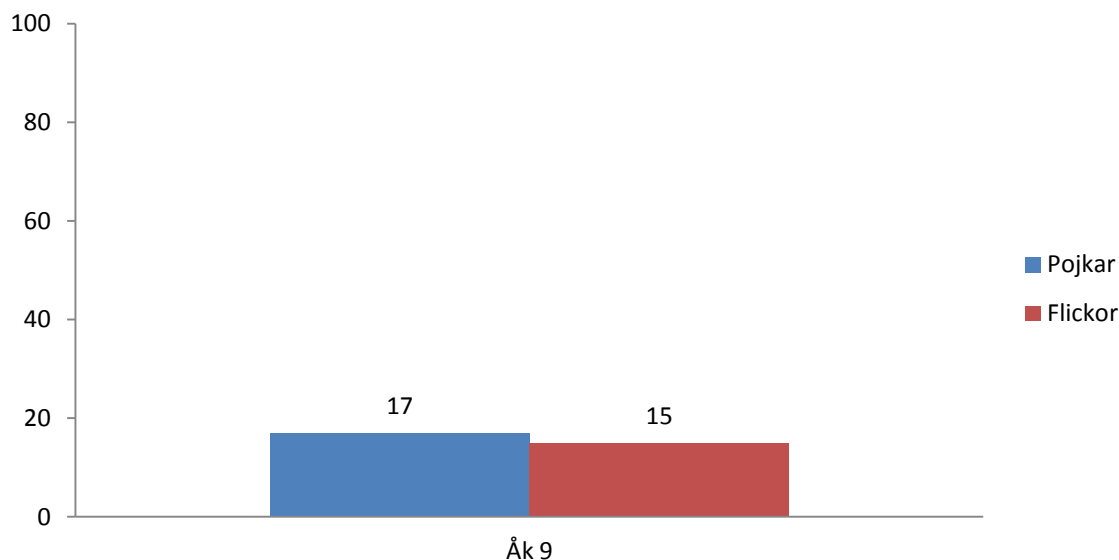
Andelen som uppger att de under senaste året blivit bjuden på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare är 21 procent i årskurs 9. Flickor uppger i högre utsträckning än pojkar att de blivit bjudna på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare, 23 procent respektive 19 procent.

4.3 Narkotika, dopning och spel

4.3.1 Narkotika

I årskurs 9 uppger 16 procent (16 personer) att de någon gång under de senaste 12 månaderna har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika. Pojkar uppger i något större utsträckning än flickor i samma årskurs att de blivit erbjudna (figur 5).

Erbjuden narkotika

Figur 5. Andel (i procent) som blivit erbjuden att prova eller köpa narkotika de senaste 12 mån. Uppdelat efter kön.

Andelen elever i Krokoms kommun som uppger att de någon gång har använt narkotika är 6 procent (6 personer) i årskurs 9. Antalet individer är för litet för att kunna uttala sig om någon skillnad mellan könen.

Bland dem som någon gång provat narkotika är hasch den vanligaste typen av narkotika. Vanligaste sättet att få tag på narkotika är för elever i årskurs 9 genom en kompis eller pojk-/flickvän eller genom en bekant

Antalet som uppger att de någon gång använt så kallade nätdroger/designerdroger/RC-droger/nya syntetiska droger understiger fem individer och kan därför inte redovisas.

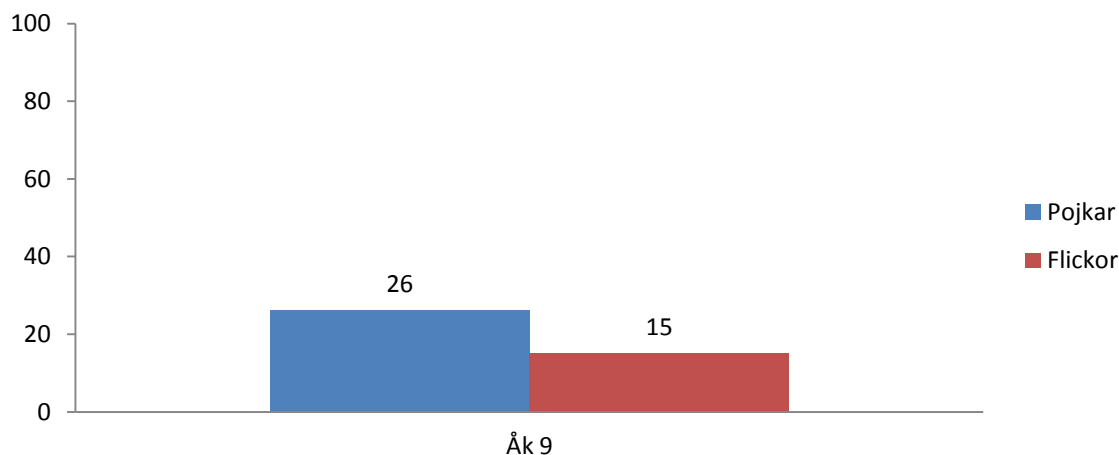
4.3.2 Dopning, sniffning/boffning och spel

I länet uppger totalt 16 personer (i de båda årskurserna tillsammans) att de någon gång använt dopning i form av anabola steroider (AAS).

I årskurs 9 i Krokoms kommun uppger 17 procent av både pojkar och flickor att de någon gång har sniffat/boffat, vilket är den högsta andelen i länet. I samma årskurs uppger också 5 procent att de använt läkemedel med alkohol i berusningssyfte.

I årskurs 9 uppger 20 procent att de någon gång spelat om pengar. Andelen pojkar är högre än andelen flickor (figur 6).

Spelat om pengar

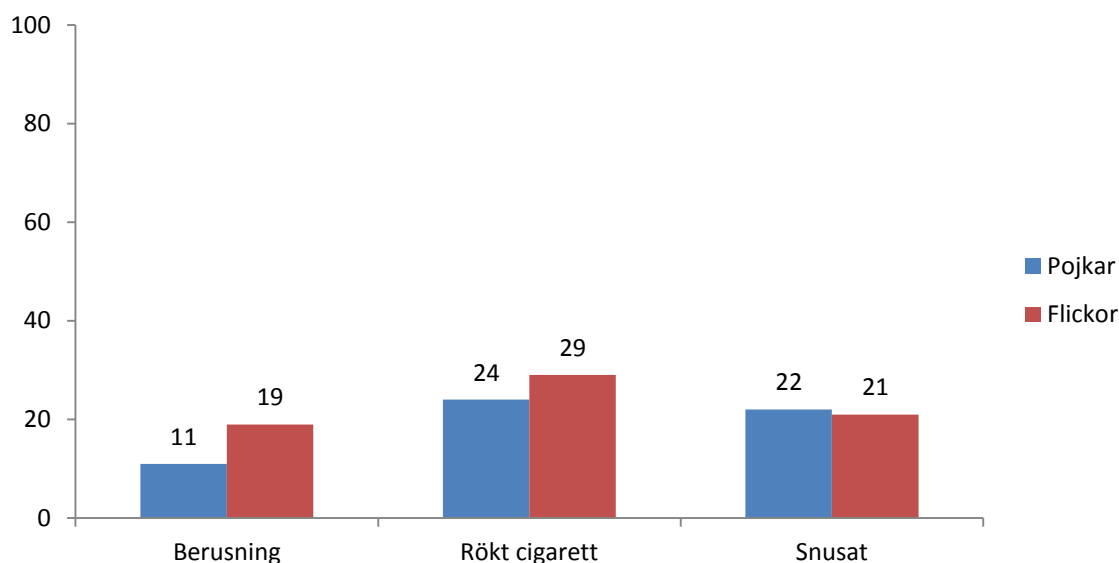
Figur 6. Andel (i procent) som har spelat om pengar någon gång. Uppdelat efter kön.

4.4 Debutålder och tillgänglighet

4.4.1 Debutålder

Vanligaste åldern att debutera med de olika droger som undersökningen omfattar är vid 14-15 års ålder. Debutåldern för att röka cigaretter är något lägre än för övriga droger (12-13 år). I diagrammet nedan redovisas andelar över de elever som debuterat med cigaretter, snusat eller berusat sig vid 13 års ålder eller yngre, uppdelat efter kön (figur 7).

Debut vid 13 år eller yngre

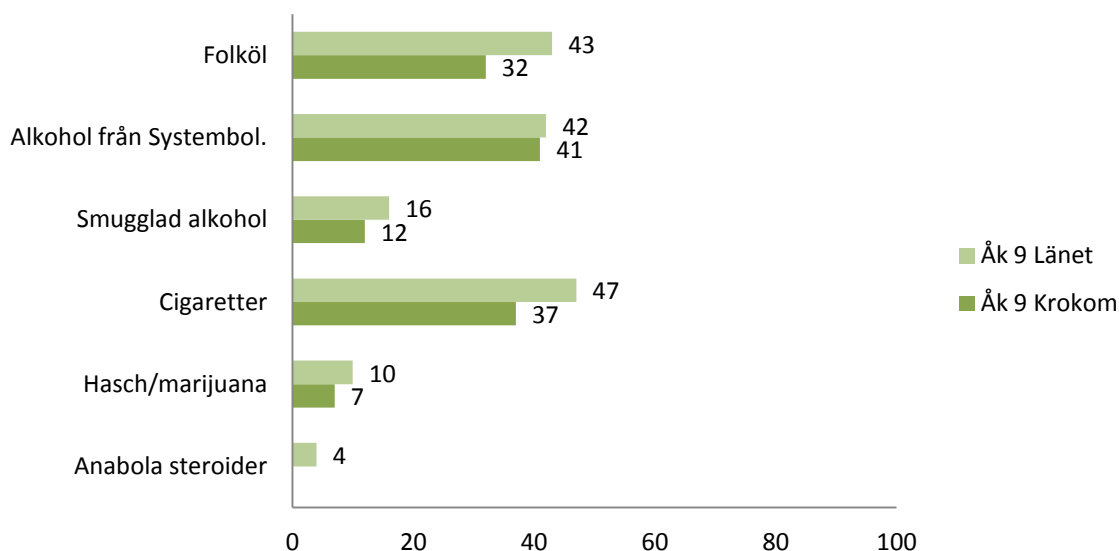

Figur 7. Andel (i procent) som uppger att de debuterat vid 13 år eller yngre. Årskurs 9. Uppdelat efter kön.

4.4.2 Tillgänglighet

I Krokoms kommun kan en stor del av eleverna i årskurs 9 få tag på olika typer av droger inom 24 timmar, men tillgängligheten i kommunen är lägre än i länet i stort (figur 8).

Tillgänglighet inom 24 timmar

Figur 8. Andel (i procent) som kan få tag på olika typer av droger inom 24 timmar. Årskurs 9 i Krokoms samt i länet.

I Krokoms kommun årskurs 9 uppger flickorna i högre utsträckning än pojkarna att de kan få tag på cigaretter, medan pojkarna i högre utsträckning än flickorna rapporterar att de kan få tag på hasch/marijuana. Antalet som uppger att de kan få tag på anabola steroider understiger fem individer och redovisas därför inte.

4.5 Riskuppfattning/Attityder

4.5.1 Elevernas riskuppfattning

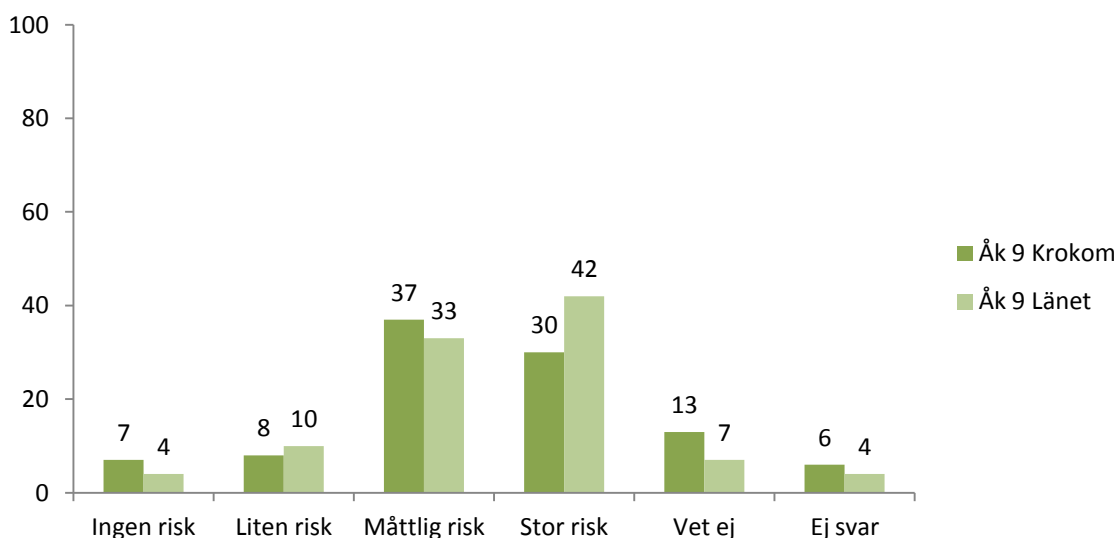
I enkäten ställs frågor om elevernas riskuppfattning där de får ange hur stor risk de tror att det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de använder olika typer av droger i en viss utsträckning.

Vad gäller risken att skada sig själv om de röker **tio cigaretter eller mer per dag** uppger 12 procent av eleverna i årskurs 9 alternativet 'ingen risk' och 39 procent uppger att de tror att det är 'stor risk'. Skillnad syns mellan könen, där en högre andel av flickorna än av pojkarna uppger alternativen 'ingen risk'/'liten risk', 25 procent respektive 17 procent.

Vad gäller elevernas uppfattning om hur stor risk det är att skada sig själv om de **snusar 3 dosor (ca 100 "prillor") per vecka** uppger 13 procent av eleverna alternativet 'ingen risk' (9 procent i länet) och 28 procent alternativet 'stor risk'.

Vid hur stor risk eleverna tror det är att skada sig själv om de **berusar sig på alkohol varje helg** finns skillnader mellan kommunen och länet där eleverna i Krokoms kommun skattar risken lägre än elever i länet i stort (figur 9). Däremot är andelen som uppger alternativet 'vet ej' högre i Krokoms kommun än i länet.

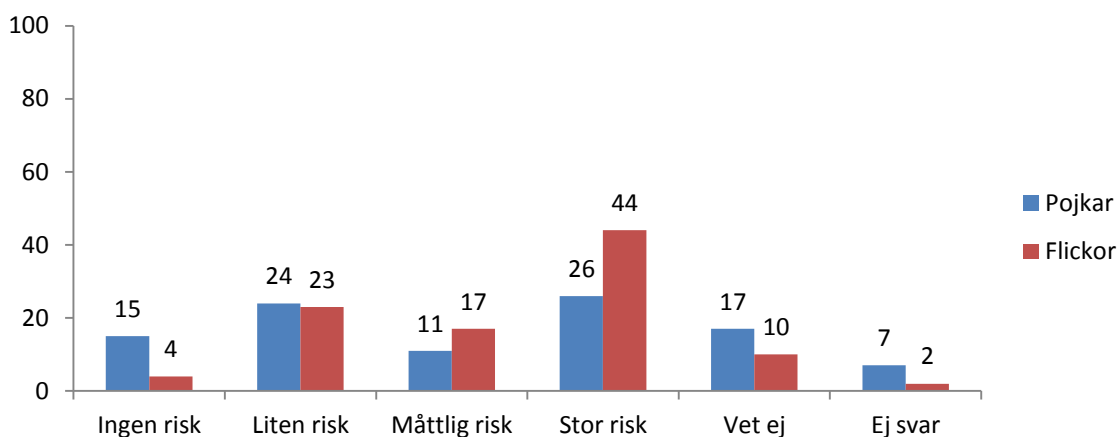
Riskuppfattning berusning varje helg

Figur 9. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Årskurs 9 i Krokoms kommun samt i länet.

Gällande risken att skada sig själv om de **provar marijuana eller hasch 1-2 gånger** uppger pojkar i årskurs 9 i Krokoms kommun en lägre riskuppfattning än flickor i samma årskurs (figur 10).

Riskuppfattning prova marijuana/hasch 1-2 ggr

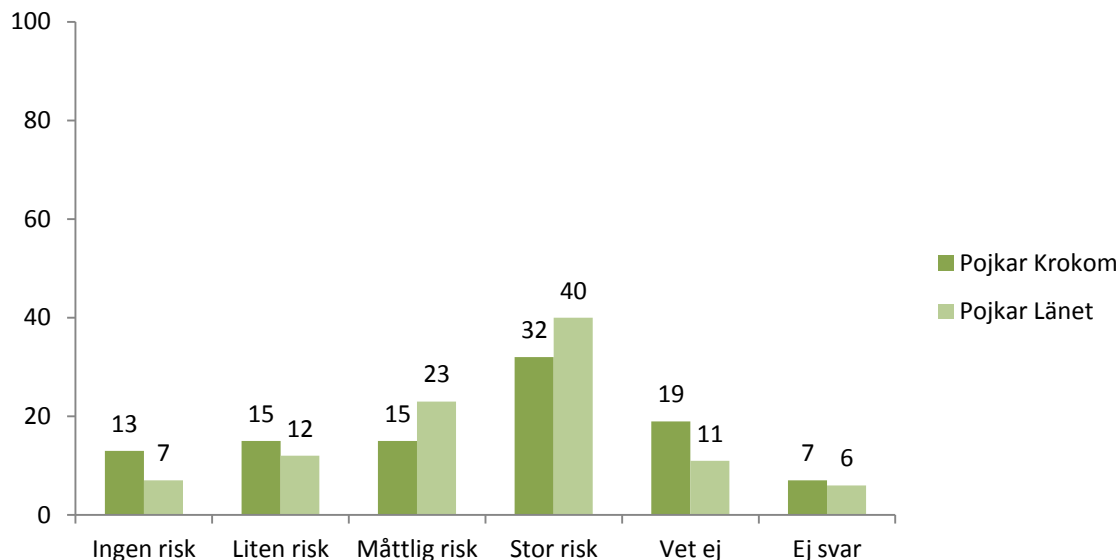

Figur 10. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Årskurs 9. Uppdelat efter kön.

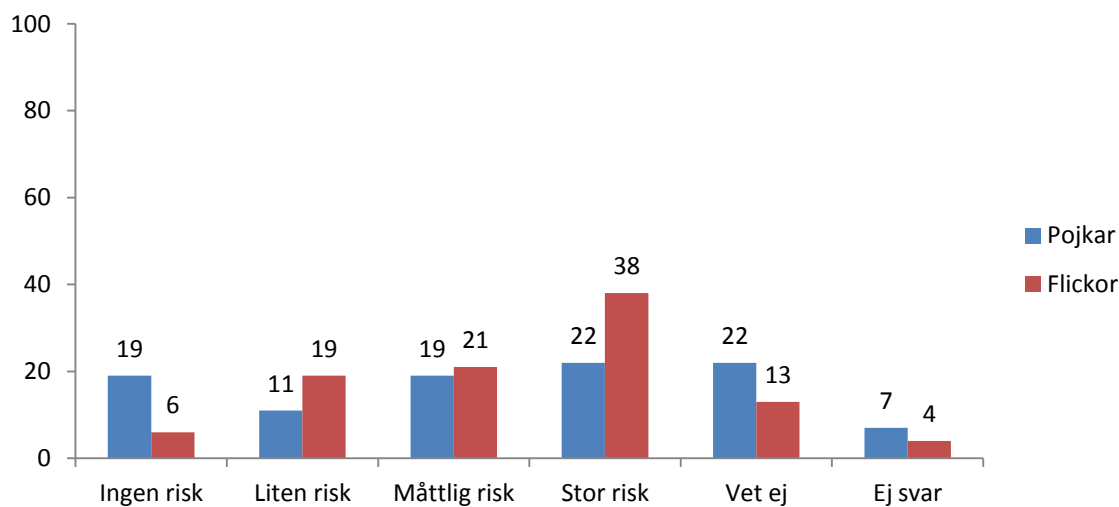
Risken att skada sig själv om de **provar heroin 1-2 ggr** skattas lägre bland eleverna i årskurs 9 i Krokoms kommun än i länet i stort, särskilt bland pojkar (figur 11). Andelen som uppger alternativet 'vet ej' är högre bland pojkar i Krokoms kommun än bland pojkar i länet i stort.

Riskuppfattning prova heroin 1-2 ggr

Figur 11. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Pojkar. Årskurs 9 Krokoms kommun samt länet. Vad gäller hur stor risk eleverna tror att det är att skada sig själva om de **provar att sniffa/boffa 1-2 gånger** uppger pojkarna en lägre riskuppfattning än flickorna (figur 12), däremot är andelen som uppger 'vet ej' betydligt högre bland pojkar än bland flickor.

Riskuppfattning prova sniffa/boffa 1-2 ggr

Figur 12. Andelar (i procent) för respektive svarsalternativ. Årskurs 9. Uppdelat efter kön.

Genomgående i kommunen uppger höga andelar av eleverna alternativet 'vet ej' angående risken med de olika drogerna.

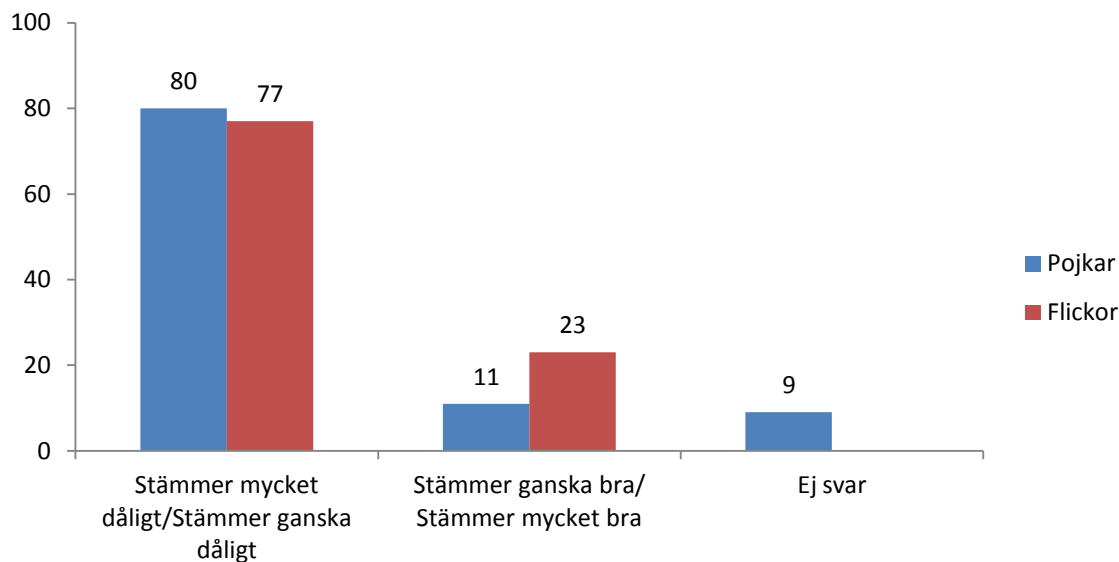
4.5.2 Elevernas uppfattning om föräldrar/vårdnadshavares attityder

I enkäten får eleverna även besvara en rad påståenden om sina föräldrar/vårdnadshavares attityd till att eleven brukar olika typer av droger. För påståendet att det för föräldrarna/vårdnadshavarna är **okej om jag röker cigaretter** uppger majoriteten av eleverna, 80 procent i årskurs 9 att påståendet 'stämmer mycket dåligt'. Bland flickorna uppger 13 procent att påståendet stämmer 'mycket bra'/'ganska bra'.

Vad gäller om det för föräldrar/vårdnadshavare är **okej om jag snusar** syns skillnader mellan pojkar och flickor, där en högre andel bland flickorna uppger att påståendet stämmer 'mycket bra'/'ganska bra'. Flickorna i Krokoms kommun årskurs 9 uppger även en mer tillåtande attityd från föräldrar/vårdnadshavare än vad flickor i länet i samma årskurs gör.

Vid påståendet om det för mina föräldrar/vårdnadshavare är **okej om jag dricker alkohol** uppger 52 procent i årskurs 9 att påståendet 'stämmer mycket dåligt' (61 procent i länet). Skillnad syns mellan könen, där flickor uppger en mer tillåtande attityd från föräldrar/vårdnadshavare än vad pojkar gör (figur 13) och även vad flickor i samma årskurs i länet i stort gör.

Okej om jag dricker alkohol

Figur 13. Andelar (i procent) för olika svarsalternativ. Uppdelat efter kön.

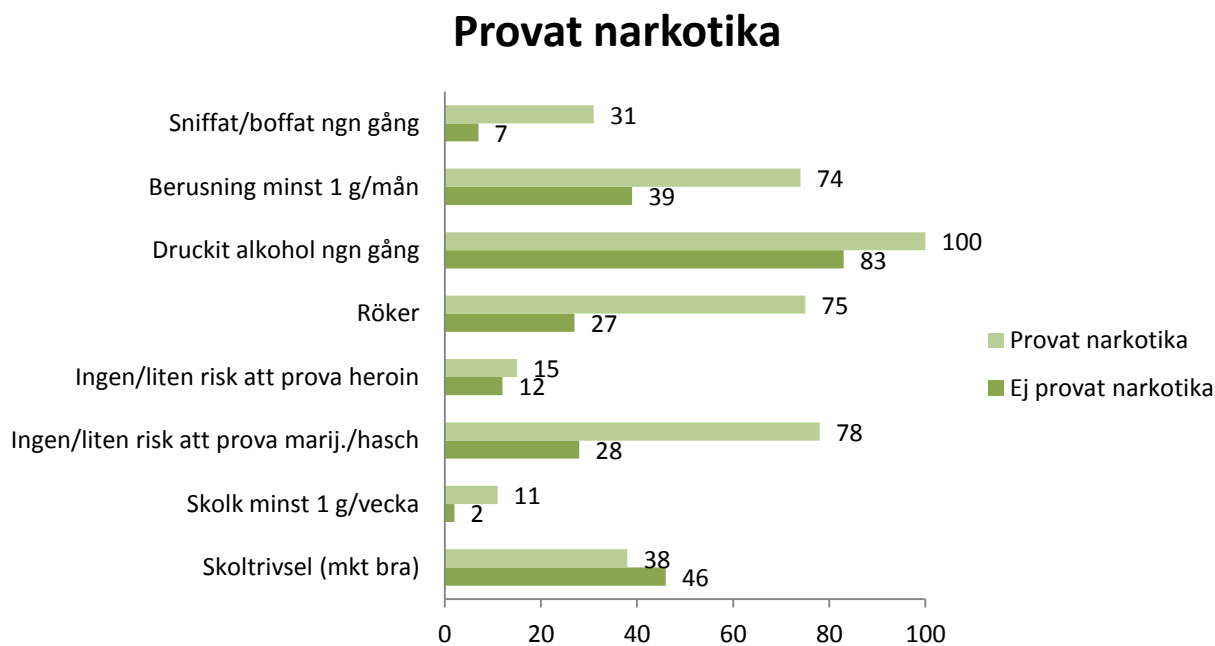
Vad gäller om det för mina föräldrar/vårdnadshavare är **okej om jag dricker mig berusad** skattar elever i årskurs 9 i Krokoms kommun sina föräldrars/vårdnadshavares inställning som något mer tillåtande än vad elever i samma årskurs i länet i stort gör. I Krokoms är andelen som uppger att påståendet 'stämmer mycket dåligt' 70 procent och att påståendet 'stämmer mycket bra' 5 procent. Motsvarande andelar i länet är 75 procent respektive 2 procent.

Mest restriktiv inställning skattar eleverna att föräldrar/vårdnadshavare har när det gäller om det är *okej om jag röker hasch/marijuana*. Där uppger 93 procent i årskurs 9 att påståendet 'stämmer mycket dåligt' och 6 procent har ej besvarat frågan.

4.6 Sambandsanalyser mellan olika droger – i länet

Det finns samband mellan olika drogvanor och enligt Statens folkhälsoinstitut finns det i deras befolkningsstatistik tydliga samband mellan t.ex. riskbruk av alkohol, cannabisanvändning, tobaksbruk och riskabla spelvanor (www.fhi.se). Detta betyder att det ofta är samma grupper som har flera olika beroendeframkallande levnadsvanor.

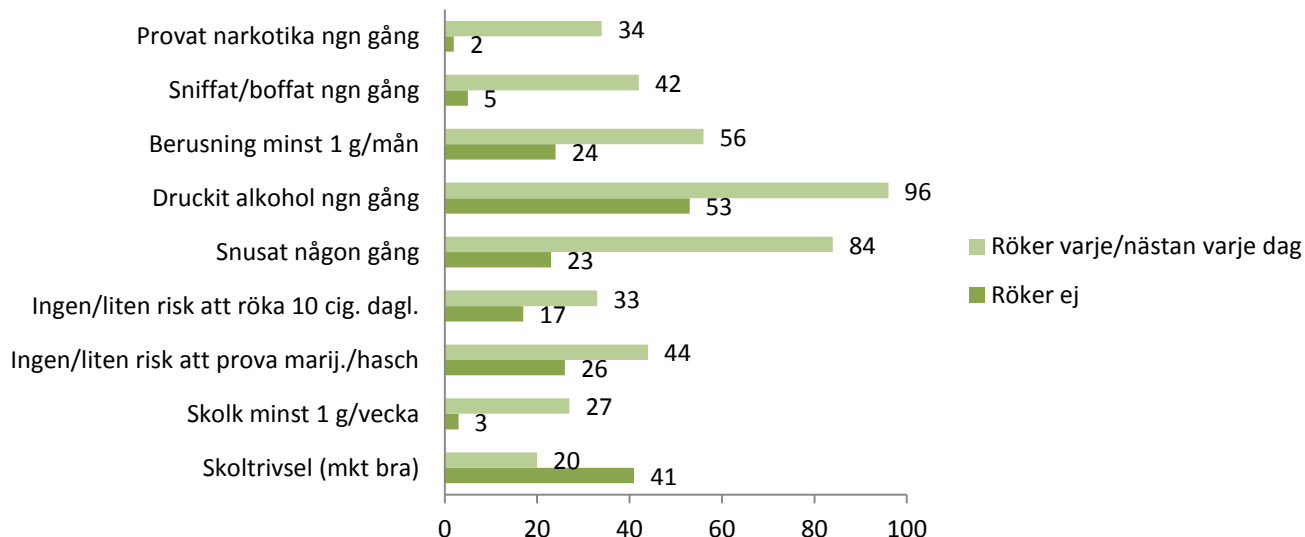
Liknande samband mellan olika drogvanor syns även i denna enkätundersökning. Exempel på detta är att bland de elever i år 2 på gymnasiet som uppger att de någon gång har provat narkotika också återfinns en högre andel av en rad andra faktorer/beteenden än bland de elever i samma årskurs som inte provat narkotika (figur 14).

Figur 14. Skillnader i beteende/riskuppfattning/upplevelse mellan de elever i gymnasiet år 2 som har använt respektive inte använt narkotika någon gång. Andel i procent.

Även bland de elever i årskurs 9 som uppger att de röker varje dag/nästan varje dag återfinns en högre andel av en rad andra faktorer/beteenden än bland de elever i samma årskurs som inte röker (figur 15).

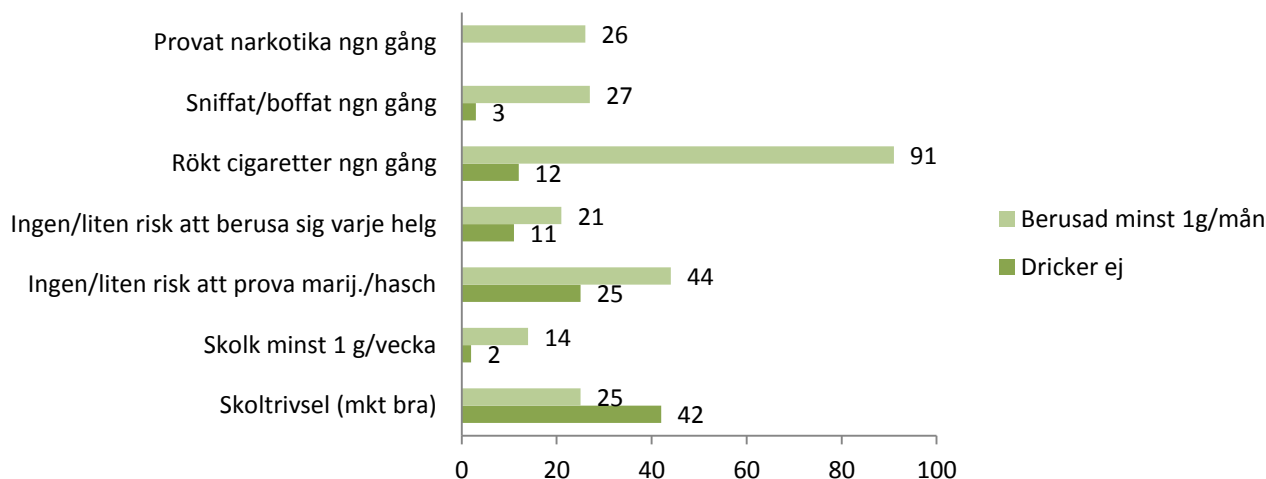
Röker varje/nästan varje dag

Figur 15. Skillnader i beteende/ riskuppfattning/ upplevelse mellan de elever i årskurs 9 som röker varje/ nästan varje dag och de elever som inte röker. Andel i procent.

Samma mönster ses även när de elever i årskurs 9 i länet som uppger att de berusar sig på alkohol minst en gång i månaden sätts i jämförelse med eleverna som inte dricker alkohol (figur 16). Andelen som provat narkotika någon gång bland de elever som inte dricker alkohol understiger 1 procent och redovisas därmed inte.

Berusad minst 1 g/mån

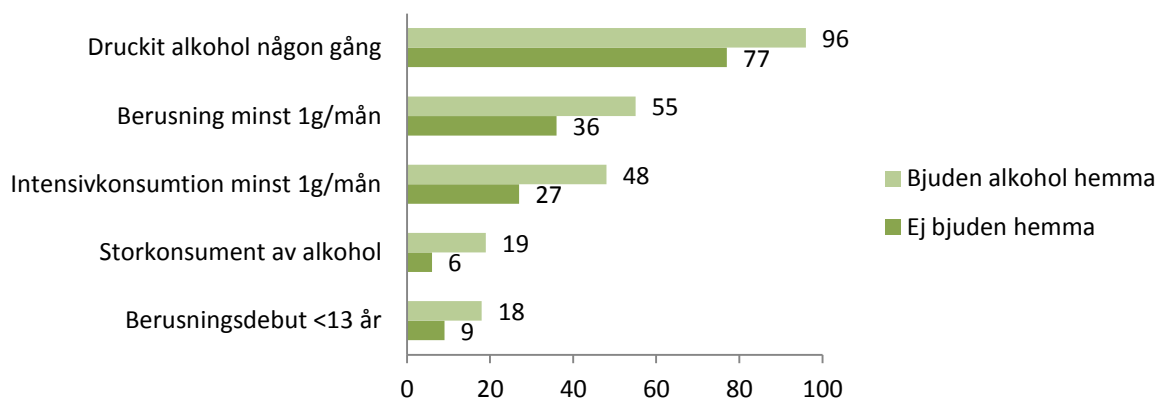

Figur 16. Skillnader i beteende/ riskuppfattning/ upplevelse mellan de elever i årskurs 9 som berusar sig minst 1 gång/ mån och de elever i samma årskurs som inte dricker alkohol. Andel i procent.

Även de elever i gymnasiet år 2 som uppger berusningsdebut vid 13 års ålder eller yngre uppger i större utsträckning att de intensivkonsumerar alkohol, är storkonsumenter samt berusningsdricker än de elever i samma årskurs som debuterat senare.

I enkätundersökningen syns även samband mellan droganvändande och förhållanden i hemmet. Till exempel uppger en högre andel av eleverna (i båda årskurserna) att de röker eller att de snusar om de också har någon i hemmet som använder tobak. Även vad gäller att bli bjuden på alkohol hemma visar samband med en högre alkoholkonsumtion (figur 17).

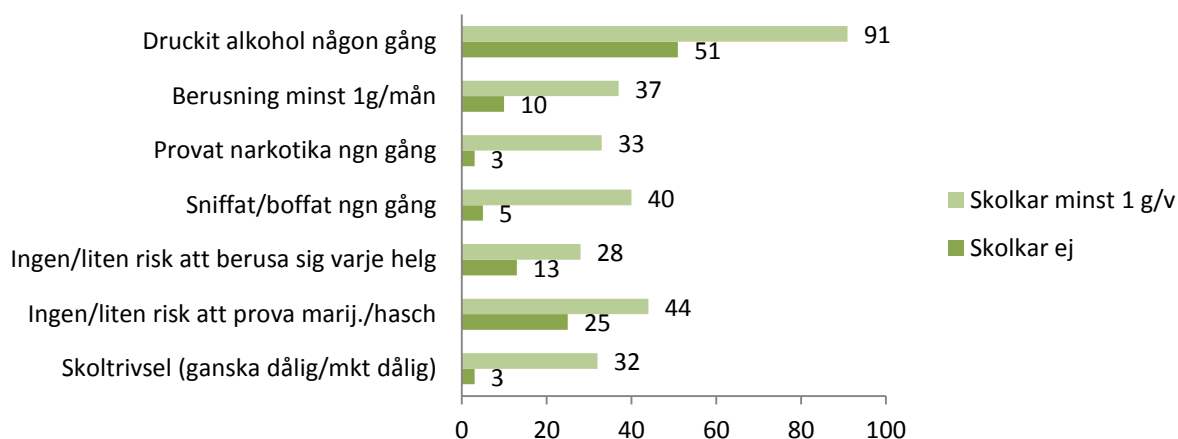
Bjuden alkohol hemma

Figur 17. Skillnader i alkoholkonsumtion mellan de elever i år 2 gymnasiet som blivit bjudna på alkohol hemma senaste 12 månaderna och de elever i samma årskurs som inte har blivit bjudna. Andel i procent.

En annan faktor som visar sig ha samband med de olika droger som enkätundersökningen berör är skolk, där de elever (i båda årskurserna) som skolkar i hög utsträckning också uppger användande av droger i högre grad än de elever som inte skolkar (figur 18).

Skolk

Figur 18. Skillnader i beteende/riskuppfattning/upplevelse mellan de elever i årskurs 9 som skolkar minst 1 gång/vecka och de elever i samma årskurs som aldrig skolkar. Andel i procent.

5 DISKUSSION MED BEHOVSANALYS

Resultatet av enkätundersökningen 'Skolelevers drogvanor 2012' i Krokoms kommun visar att de droger som undersökningen innefattar även används, finns tillgängliga samt utgör ett problem i kommunen. Resultaten kan därmed utgöra ett nuläge och ligga till grund för prioriteringar och beslut samt verksamhetsplanering inom ANDT-området. Vilka områden bör ligga i fokus? Vad vill vi uppnå?

Förebyggande arbete inom ANDT handlar i stor utsträckning om att förhindra att barn och unga kommer i kontakt med droger överhuvudtaget, men även att skjuta upp debut samt minska bruk och missbruk bland dem som redan kommit i kontakt med droger (Statens folkhälsoinstitut, 2008). Universella eller generella insatser riktas till alla och kan exempelvis handla om tillgänglighetsbegränsning, breda informationskampanjer, information till olika målgrupper såsom elever, föräldrar och lärare. Selektiva insatser riktar sig däremot till en mer definierad riskgrupp och indikerade insatser syftar till att förhindra att problemen för de unga som redan använder droger blir större. Många gånger krävs en kombination av dessa insatser och i samverkan mellan flera olika aktörer i samhället.

Nedan följer den analys av resultatet som framkommit under den länsgemensamma processen kring drogvaneundersökningen. Skillnader mellan könen syns i resultaten och lyfts även i följande analys, men viktigt att poängtera är att eventuella skillnader inte nödvändigtvis är orsakade av just kön. Skillnader kan mycket väl även förekomma inom gruppen pojkar liksom inom gruppen flickor.

5.1 Tobak

Flickor röker i större utsträckning än pojkar, medan pojkar snusar mer än flickor. Sett till den totala tobakskonsumtionen uppger betydligt högre andel flickor än pojkar att de röker och/eller snusar. Debutåldern för att röka cigaretter är lägre än för övriga droger, redan vid 12-13 års ålder, vilket motiverar tidiga insatser mot tobaksbruk.

Något som särskilt bör belysas är bruket av vattenpipa där närmare hälften av flickorna i årskurs 9 uppger att de någon gång provat. Intresset för vattenpipa har ökat i Sverige de senaste åren och särskilt bland ungdomar (Lundin, 2006). Antaganden har förekommit om att vattenpipsrökningen är mindre skadlig än vanlig piprökning, då det funnits uppfattningar om att tobaken är nikotinfri och att röken renas genom vattnet. Efter en kartläggning genomförd av Världshälsoorganisationen (WHO) framkom dock att tobaksröken från en vattenpipa innehåller en rad ohälsosamma ämnen, förutom nikotin (Världshälsoorganisationen, 2005). Dessutom uppskattas en session med vattenpipa vara under en längre tid och en vattenpipssession beräknas motsvara att en cigarettökare röker 100 cigaretter. Är dessa risker kända bland eleverna eller ser man vattenpipan som en exotisk "kul grej"? Känner elevernas föräldrar till riskerna? Troligtvis behövs en kunskapsökning kring vattenpipsrökning riktad till flera målgrupper.

Något som kan lyftas fram som en möjlighet är den andel elever som faktiskt vill sluta med tobak. Omräknat till antal elever så vill 16 personer sluta röka, nu eller i framtiden. Vad finns det för stöd och resurser till dessa elever? Vilken kapacitet har t.ex. elevhälsan att bemöta detta?

5.2 Alkohol

Majoriteten av eleverna i årskurs 9 har någon gång druckit alkohol. Detta är oroväckande, särskilt bland flickorna där tre av fyra uppger att de någon gång druckit alkohol. Flickorna uppger genomgående en högre alkoholkonsumtion än pojkarna, med en högre genomsnittlig årskonsumtion, mer berusningsdrickande och intensivkonsumtion samt en högre andel storkonsumenter.

I årskurs 9 i Krokoms kommun uppger 18 procent av eleverna att de berusar sig på alkohol minst en gång i månaden. Studier visar att unga vuxna ofta konsumerar större mängder alkohol vid ett och samma tillfälle än andra åldersgrupper (Socialstyrelsen, 2011). Hög alkoholkonsumtion ökar bland annat risken för psykosociala problem samt risken för olycksfallsskador. Även i denna undersökning i Krokoms kommun uppger eleverna att de har råkat i gräl, förstört saker eller kläder samt utsatt sig för stora risker i samband med alkoholfpåverkan. Till exempel uppger eleverna att de kört moped, bil eller annat motorfordon i samband med att de druckit alkohol. Oroväckande är även att 17 procent av eleverna i årskurs 9 uppger att de druckit hembränt.

Vanligaste debutålder för att ha druckit minst ett glas alkohol och för berusning är 14-15 år och flickorna debuterar tidigare än pojkarna. En amerikansk studie visar att det är fyra gånger större risk att bli alkoholberoende för en individ som börjar dricka alkohol vid 14 års ålder än för en individ som börjar vid 20 års ålder. (Hingison, Heeren, & Winter, 2006). Alkohol är skadligt för hjärnan, oavsett ålder, men eftersom hjärnan fortsätter att utvecklas ända upp till 25-årsåldern är ungas hjärnor ännu ömtåligare (www.fhi.se). Oroande i denna undersökning är därmed att de elever i år 2 på gymnasiet i länet som uppger berusningsdebut vid 13 års ålder eller yngre även intensivkonsumerar alkohol, är storkonsumenter samt berusningsdricker i högre utsträckning än de elever som debuterat senare. Även i ANDT-strategin betonas vikten av att skjuta upp alkoholdebuten (www.andt-strategin.info).

Tillgängligheten av alkohol från Systembolaget är högre än tillgängligheten till cigaretter. Drygt 40 procent i årskurs 9 uppger att de kan få tag på alkohol från Systembolaget inom 24 timmar. En typ av tillgänglighet till alkohol som bör belysas är att bli bjuden hemma, vilket knappt en av fyra flickor och 19 procent av pojkarna uppger att de har blivit. Detta är allvarligt då forskning, bland annat en svensk avhandling, visar att föräldrar som bjuder på alkohol hemma är en riskfaktor för intensivkonsumtion av alkohol bland flickor (Danielsson, 2011). Även i denna undersökning i Jämtlands län finns samband, där de elever som uppger att de blivit bjudna hemma i större utsträckning berusar sig, intensivkonsumerar och är storkonsumenter än de elever som inte har blivit bjudna hemma.

5.3 Narkotika och sniffning

I ANDT-strategin uttrycks i det övergripande målet en nolltolerans mot narkotika (Regeringen, 2011). Resultaten från denna drogvaneundersökning visar dock att narkotika förekommer även i årskurs 9 i Krokoms kommun. Media har haft stort fokus på narkotika och bilden som framställs är att det sker en ökning i länet. Då denna rapport redovisar ett nuläge och inte gör jämförelser med tidigare studier är det inte möjligt att uttrycka sig angående eventuell ökning eller minskning av narkotika i kommunen. Men oavsett detta behöver vi ställa oss frågan om det är acceptabelt att 6 elever i årskurs 9 har använt narkotika? Onekligen finns narkotikan tillgänglig i kommunen då

17 procent av pojkarna och 15 procent av flickorna uppger att de blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika. I årskurs 9 uppger också 7 procent av eleverna att de kan få tag på hasch/marijuana inom 24 timmar.

Niondeklassarna i Krokoms kommun uppger högst andel i länet vad gäller sniffning/boffning, 17 procent. Riskuppfattningen är låg, särskilt bland pojkarna där endast 22 procent uppskattar risken som stor att skada sig själv om de provar att sniffa/boffa 1-2 gånger. Samtidigt uppger lika stor andel av pojkarna alternativet *'vet ej'*, vilket tyder på en okunskap om riskerna med sniffning/boffning. Sniffningspreparat i form av lösningsmedel och gaser har liknande effekt på kroppen som alkohol med minskad muskelkontroll och förlängd reaktionstid (www.can.se). Sniffning/boffning påverkar också den psykiska kontrollen och hörsel- och synhallucinationer förekommer. Långtidseffekter kan även vara hjärnskador och skador på lever och njurar.

5.4 Attityder

Påverkan på attityder är ett prioriterat arbetssätt inom 'Mobilisering mot droger' och den länsgemensamma analysen av resultaten har visat särskilt behov av att belysa riskuppfattning och attityder bland både elever och föräldrar/vårdnadshavare.

Flickor uppger en lägre risk med rökning än vad pojkarna gör. Flickorna skattar även en mer liberal inställning till rökning hos sina föräldrar/vårdnadshavare än vad pojkarna gör. Eleverna i årskurs 9 skattar även en mer liberal inställning till snus bland föräldrar/vårdnadshavare än vad elever i länet i stort gör. I sambandsanalyserna på länsnivå framkommer även att de elever som har tobaksanvändare i hemmet uppger eget tobaksbruk i högre utsträckning än de elever som inte har någon som använder tobak i hemmet.

Riskuppfattningen gällande berusning varje helg skiljer sig åt mellan elever i Krokoms kommun och elever i länet i stort, där elever i årskurs 9 i kommunen skattar risken lägre än vad elever i länet gör. Även vad gäller hur eleverna skattar föräldrars/vårdnadshavares inställning är läget oroväckande, särskilt bland flickorna, där 23 procent av flickorna uppger alternativen *'stämmer mycket'*/*'stämmer ganska bra'* angående påståendet att det är okej med föräldrarna att eleven dricker alkohol. En Sifo-mätning som Statens folkhälsoinstitut lät göra under våren 2012 visar att 90 procent av de tillfrågade tonårsföräldrarna tycker att det vore bra att ha överenskommelser med andra föräldrar kring gemensamma förhållningssätt till alkohol (www.fhi.se). Sådana överenskommelser kanske skulle kunna stärka tonårsföräldrar att vara mindre tillåtande vad gäller alkohol.

Angående risken att prova marijuana eller hasch 1-2 gånger är riskuppfattningen låg, särskilt bland pojkar där 39 procent uppger alternativet *'ingen risk'*/*'liten risk'*. Pojkarna i kommunen skattar även risken med att prova heroin lägre än vad pojkar i länet i stort gör. Dock uppger en högre andel av pojkarna i Krokoms än pojkarna i länet att de inte vet hur stor risken är. Cannabis är olagligt att köpa/sälja, använda eller i överhuvudtaget inneha. Användning av cannabis kan ge en rad skadeverkningar i kroppen, bland annat skador i andningsorganen, nedstämdhet och depression (www.can.se). Andra följder är försämring i ett flertal tankefunktioner som rör minne, koncentration samt analys- och planeringsförmåga. Detta kan för ungdomar ge störningar i den psykiska mognaden och försämra förmågan för individen att utnyttja sin intellektuella kapacitet. Att cannabis skulle vara en inkörsport till andra illegala droger är omdebatterat, men studier visar att det finns ett samband mellan cannabisanvändning och andra droger (Statens folkhälsoinstitut,

2009). Även om kanske inte själva användandet i sig är orsak till bruk av tyngre droger, utan även att cannabisanvändningen ger sociala kontakter där andra droger kan förekomma.

Vad gäller elevernas uppfattning om föräldrars/vårdnadshavares attityd till hasch/marijuana så uppger eleverna här den mest restriktiva inställningen av alla droger som frågas efter. I både årskurs 9 uppger 93 procent att det absolut inte är okej att eleven röker hasch/marijuana. Detta tyder på att föräldrar/vårdnadshavare ser mer allvarligt på narkotika än på tobak och alkohol. Däremot finns fastställda samband mellan de olika drogerna. Majoriteten av dem som prövar narkotika första gången är berusade, så om ungdomarna inte dricker alkohol minskar också risken för att de prövar narkotika (www.fhi.se). Det är dock svårt att veta vad som är hönan och ägget, d.v.s. vad som orsakar det ena eller andra, då det förmodligen finns flera orsaker som ligger till grund. Även i denna enkätundersökning syns samband där de elever i länet som uppger att de någon gång har provat narkotika också röker, har sniffat/boffat samt berusar sig på alkohol i större utsträckning än de elever som inte provat narkotika.

Slutligen gällande elevernas riskuppfattning om de olika drogerna uppger höga andelar, i snitt 16 procent, svarsalternativet '*vet ej*'. Detta är något som behöver tas på stort allvar då det ger en indikation om att kunskapen om riskerna med droger är bristande. En ökad satsning på ANDT-undervisning i skolan kan vara ett sätt att påverka detta.

5.5 Samband

I denna enkätundersökning syns i resultaten på länsnivå samband mellan de flesta droger. Dessa samband tyder på att det ofta är samma riskgrupper för flera av dessa beroendeskapande levnadsvanor (www.fhi.se). Därmed borde även vissa risk- och skyddsfaktorer vara gemensamma, vilket talar för ett sammantaget grepp med förebyggande och hälsofrämjande arbete inom ANDT-området. En sådan riskfaktor som visar samband med de flesta droger i denna undersökning är skolk, där de elever i länet som skolkar minst en gång i veckan i högre grad uppger att de dricker sig berusade, har provat narkotika, har sniffat/boffat samt har lägre trivsel i skolan än de elever som inte skolkar. Det är ofta känt vilka elever som skolkar och denna begränsade målgrupp kan därmed vara relativt lätt att identifiera för riktade insatser.

5.6 Särskilt angelägna områden

Utifrån ovanstående diskussion vill vi lyfta följande områden som särskilt viktiga för det fortsatta drogförebyggande arbetet i Krokoms kommun:

- ökad kunskap om vattenpipströkning och dess skadeverkningar
- minskat bruk av alkohol och tobak, särskilt bland flickorna
- sniffning/boffning
- minskad tillgänglighet
- ökad kunskap hos eleverna, genom t.ex. ANDT-undervisning
- attityder till droger
- information om risker och samband mellan droger till föräldrar/vårdnadshavare
- ökat stöd i föräldrarollen

6 LITTERATURFÖRTECKNING

Danielsson, A. -K. (1 2011). Alkoholbruk i ungdomsåren: Implikationer för prevention. *Socialmedicinsk tidskrift* , s. 91.

Hingison, R., Heeren, T., & Winter, R. M. (160 2006). Age at Drinking Onset and Alcohol Dependence. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine* , ss. 739-746.

Lundin, N. (2006). Vattenpipa lika skadlig som annan rökning. *Läkartidningen* .

Mobilisering mot droger . (2013). Tillsammans gör vi skillnad! Jämtlands län mobiliserar för ökad trygghet. Programförklaring 2013.

Regeringen. (2011). Prop. 2010/11:47 En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopning- och tobakspolitiken.

Socialstyrelsen. (2011). *Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder. Tobaksbruk, riskbruk av alkohol, otillräcklig fysisk aktivitet och ohälsosamma matvanor - stöd för styrning och ledning* . Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens folkhälsoinstitut. (2008). Narkotikan i Sverige - Metoder för förebyggande arbete. En kunskapsöversikt. R2008:23. Östersund.

Statens folkhälsoinstitut. (2009). *Skador av hasch och marijuana*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

www.andt-strategin.info. (u.d.). Hämtat från <http://www.andt-strategin.info/propositionen.html> den 04 03 2013

www.can.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Fragor-och-Svar/Alkohol/#0> den 01 03 2013

www.can.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Cannabis-hasch-och-marijuana/> den 01 03 2013

www.can.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.can.se/sv/Drogfakta/Sniffning/> den 05 03 2013

www.fhi.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel/Samband-ANTS/> den 01 03 2013

www.fhi.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.fhi.se/Handbocker/Tonarsparloren/Fakta/Varfor-ar-alkohol-farligt-for-unga/> den 04 03 2013

www.fhi.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel/Spel/> den 04 03 2013

www.fhi.se. (u.d.). Hämtat från <http://www.fhi.se/Aktuellt/Nyheter/Tonarsforaldrar-vill-ha-gemensamma-regler-kring-alkohol/> den 05 03 2013

Världshälsoorganisationen. (2005). *Waterpipe Tobacco Smoking: Health effects, Research needs and Recommended Actions by Regulators*. Geneva: World Health Organization.